

FAİZSİZ BANKACILIĞIN GELENEKSEL BANKACILIĞA UYARLANMASI*

ADAPTATION OF NON-INTEREST BANKING TO TRADITIONAL BANKING

Erol Süleyman GÜNDÜZ**
Kamil USLU***

Öz

Faizli uygulama iktisadi ve toplumsal hayatın temellerinden olan kredi alışverişi ve bankacılığın özüne ilişkin bir faktör olmayıp, aksine hem talep ve hem de arz tarafında paydaşların en iyi çıkarlarına hizmet etmemektedir. O yüzden bankacılıktan faiz nosyonunu çıkararak sektörün daha iyi bir performans göstermesini amaçlıyoruz.

Çalışmamızda konvansiyonel bankacılığın faizsiz yapıda yeniden kurulmasına yönelik bir modelleme yapılmıştır. Modellemede Arrow-Debreu türü bir genel denge modeline bankacılık sektörü dahil edilmiş ve bankaların ekonominin genel dengesi içindeki rol ve önemi açıklanmıştır. Söz konusu genel denge modelinde finansal piyasaların tam veya eksiksiz olduğu (complete financial markets) varsayımı temel alınmıştır. Bu modellemenin dışında faizsiz bankacılık sisteminde faizsiz tüketici kredilerinin nasıl yürütülebileceğine yönelik bir örnek faizsiz kredilendirme ve geri ödeme sunumu yapılmıştır.

Çalışmada kredi mekanizmasının faiz temelli çalıştırılmasının yaratıcısı veya hızlandırıcısı olduğu bazı sorunlara değinilmiştir. Bunlar arasında faiz sermayesinin siyaseti kontrol ederek savaşların çıkmasında etkin olması, döngüsel ekonomik yapı, küçük firmaların krediye erişiminin kısıtlanması, faiz tabanlı redi mekanizmasının arz tarafında da küçük tasarruf sahiplerinin piyasa kârlarından yeterince pay almasını engellemesi, sosyal sorumluluğu olan sürdürülebilir bir büyüme ve çevre bilincini zayıflatması gibi sorunlar sayılabilir. Bilinen

* Bu makale, Erol Süleyman GÜNDÜZ'ün, Prof. Dr. Kamil USLU danışmanlığında Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Bankacılık Anabilim Dalı'nda tamamlamış olduğu Doktora tezinin revize edilmiş halidir.

** Erol Süleyman GÜNDÜZ, Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, Bankacılık Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi İstanbul/Türkiye, suleymancafer.gunduz@gmail.com, erol.suleyman@marun.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8360-7198

*** Kamil USLU, Prof. Dr. Marmara ve Doğuş Üniversitesi Öğretim Üyesi, kamil.uslu@gmail.com, ORCID: 0000-0002-4518-3133

finans tarihi boyunca faizin hukuki durumu da Hinduizm, Yahudilik, sistemik dūřunūrler, Hristiyanlık ve İřlam bakımından deęerlendirilmiřtir.

Anahtar Kelimeler: Faizsiz Bankacılık, Geleneksel Bankacılık, Uyarlama

JEL Sınıflandırması: B10, G20, G21, G24, H30, N20

Abstract

Application of interest in the credit and banking operations do not serve to the best benefit of the stakeholders both on demand and supply sides. It is also something that does not pertain to the gist of the notion of credit and profession of banking. Thus we aim to get rid of interest from banking and finance operations in general for a better performance of the sector.

We set up a model in the study to re-construct the conventional banking on a non-interest basis. We have demonstrated the role and significance of the banking in the general equilibrium of the economy by including the banking sector in an Arrow-Debreu type general equilibrium model. Model assumes a complete financial markets. After the modelling we made a presentation as to how consumer credits placement and pay back could be constructed on a non-interest basis.

The article touches upon certain issues that aggravated by the interest based banking and financial activity like contributing to vicious and destructive wars via controlling the politics, deepening business cycles, restrictions put on the small firms blocking them to reach to the credit, preventing savers from getting a better share of the market profits, and weakening of consciousness for a sustainable development and environment. The legal standing of interest and usury throughout the financial history are scrutinized through Hinduism, Judaism, systemic philosophers, Christianity and Islam.

Key Words: Non-interest Banking, Traditional Banking, Adaptation

JEL Classification Codes: B10, G20, G21, G24, H30, N20

Giriş

Dūnyada art arda gelen teknolojik devrimlerin desteklediği ekonomik faaliyetle toplam zenginlik artmakta, ancak zenginliğin adil bir dağılımı maalesef gerçekleşmemektedir. Burada adil dağılımdan maksat toplam gelirin herkese eřit olarak dağılımı değildir, ancak herkesin bulunduğu yerde sağlıklı beslenme, barınma ve daha ūst dūzey sosyal ihtiyaçlara erişiminin sağlanabilmesi ve sermayenin belli ellerde toplanarak global toplumun aleyhinde kullanılmasının önlenmesidir. Bu idealin gerçekleşmesinde veya engellenmesinde finansal aktarım mekanizmalarının nasıl kullanıldığının ve bu mekanizmaları kontrol edenlerin önemli bir payı vardır.

Bankacılık finansal aktarımda rol alan en önemli kurumsal güç olarak bireylerle devlet arasında aracılık yapar ve politik ekonominin topluma yansıyan yüzüdür, işletmelerin ve hanelerin alacağı kararlarda çok önemli bir pay sahibidir. O yüzden bankaların çalışma prensibi ve gelirlerini nasıl sağladıkları da çok önemlidir. Günümüzde yerleşik, faiz gelinine dayalı bankacılık operasyonu ise refahın tabana yayılması doğrultusunda değil aksine refahın ūst katmanlara polarizasyonu doğrultusunda çalışmaktadır. Bankacılığın bu şekilde konumlanması özellikle gelişmekte olan ūlkeler bakımından inovasyonu ve teknolojik girişimleri verimli biçimde desteklemekten uzak kalmaktadır. İnovasyonda

lider ülkelerdeki yaratıcı şirketler yerleşik faizli borçlanma sisteminden değil, faizsiz esasta çalışan risk sermayesi ve benzeri metodlarla finansa ulaşmaktadırlar. 2008 global finansal kriz sonrası özellikle ABD ve AB bünyesinde ısrarlı parasal gevşeme politikaları ile politika faizlerinin sıfır seviyesine yaklaştırılması kitlelerin faiz baskısından çıkmaları için adeta bir fırsat oluşturmakta, ancak bu da sadece o politik havzalar için geçerli olmakta dünyanın geri kalanı için çok umut vermemektedir. Toplumların kalıcı umuduna bankacılık ancak faiz kavramını tümüyle gündeminden çıkararak katkıda bulunabilecektir.

Makalenin yapılandırılması şöyledir: Müteakip sayfalarda önce konu ile ilgili literatür taramasından seçkilere yer verilmekte, birinci bölümde faizli operasyonun bankacılık kurumu ve sektörü üzerindeki olumsuz etkileri tartışılmakta, ikinci bölümde ise faizli muameleler ve tefecilik karşısında kutsal kitapların, dini otoritelerin ve düşünürlerin pozisyonları açıklanmaktadır. Üçüncü bölümde faizsiz bankacılığın geleneksel bankacılığa uyarlanması ile ilgili bir uygulama yapılmıştır. Burada Arrow-Debreu türü bir genel denge modeline bankacılık sektörü dahil edilerek bankaların ekonominin genel dengesi içindeki rol ve önemleri açıklanmıştır. Söz konusu genel denge modeli finansal piyasaların tam veya eksiksiz olduğu (complete financial markets) varsayımını temel almıştır. Dördüncü bölümde ise faizsiz bankacılıkta tüketici kredilerinin fiyasa faiz oranları referans alınmaksızın nasıl organize edilebileceğine ilişkin bir sunum yapılmıştır. Bunu sonuç bölümü takip etmiştir.

Genç (2010) Osmanlı devleti esnaf ve tüccarın kârları üzerine %5 ile %15 arasında narh uygularken, piyasaki faiz haddinin %15 ile %25 aralığında olduğunu, Osmanlıların inanç, ideoloji ve kimlik olarak İslam'ı benimsemiş olmalarına rağmen faiz konusunda hayret verici bir esneklikle hareket ettiklerini belirtir. Para vakıfları ile birlikte 15. Yüzyıldan itibaren faiz uygulamaları hakim ulemanın desteği ile yerleşik hal almıştır. Pamuk (2015) para vakıfları dışında Osmanlı ülkesinde önemli Anadolu şehirlerinde yıllık yüzde 10 ile 20 arasında faiz uygulamasının normal olduğu ve mahkemeler nezdinde de tanındığını, ayrıca İstanbul'da yerleşik Yahudi finansörlerin Avrupa krallıklarına büyük meblağlı krediler açabildiklerini belirtir. Çizakça (1999) Müslümanların daha önceki medeniyetlerden devraldıkları veya kendilerinin geliştirdiği müdarebe (kâr ortaklığı), müşareke (sermaye ve kâr ortaklığı), müfavaza (eşit sermaye ve kâr ortaklığı), vücut (kredi ortaklığı) gibi araçlarla ekonomik faaliyetleri faizsiz platformlarda yürütmeye gayretleri olduğunu, Avrupa'da da bu formların com-menda, societas ve carati gibi karşılıklarının özellikle denizcilik ve bankacılık sektörlerinde yaygın biçimde kullanıldığını belirttikten sonra, fıkıh kitaplarında yazılanların aksine faizin de Müslüman toplumların ekonomik faaliyetinde güçlü bir şekilde yer etmiş olduğunu belirtir. İstanbul'un fethinden önce özerk bir bölge olarak Akdeniz-Karadeniz deniz ticaretinin lojistik ve finansman üssü olan Galata fetihten sonra da uzun süre bu özerk konumunu korudu ve Sanayi Devrimi sonrası Osmanlı ülkesinde ekonominin ve borçların finansmanı ve aracılığı ve faizli tahvillerin idaresinde önemli roller üstlendi. Kazgan (2005) Galata bankerlerinin 19. Yüzyılda ve özellikle dış borçlanmanın başladığı 1854 sonrası İmparatorluğun her tarafında etkin olduğunu, ithal ve yerli üretim ticari emtianın alım satımında finansman aracılığı ve piyasa yapıcılığı rolünü icra ettiğini, sarayın ve yüksek bürokrasinin tüketim harcamalarını finanse ettiklerini belirtir. İmparatorlukta bankacılık endüstrisinin oluşmaya başladığı 19. Yüzyılın ikinci yarısında Galata bankerleri Osmanlı finans bürokrasisi ile yabancı kreditorler arasında önemli bir aracılık rolü icra etmişlerdir. Sanayi devriminin başlangıcından itibaren 150'yi aşkın finans ve bankacılık krizinin hazırlayıcısı olan döngüsel ekonomik yapıda faizli

yapıda icra edilen kredi mekanizmasının önemli bir katkısı vardır. Kotlikoff (2010) bu döngünün kırılabilmesi için özellikle 1929-1933 Büyük Bunalım sonrası önerilen Limitli Bankacılık fikrini 2008 krizi sonrası yeniden işlediği çalışmasında bankalar dahil tüm finansal kuruluşların yatırım fonları şeklinde yeniden yapılandırılmasını önerir. Banka bir “yatırım fonu” olacak, borçlanma yapmayacak, kaldıraç kullanmayacak ve tevdiatı kullanarak spekülasyon yapmayacaktır. Kotlikoff bankaların birer piramit saadet zinciri oluşturmaması için yerinde öneriler yapmakta, ancak problemin esasını teşkil eden faizli finansman yapılandırması konusuna temas etmemektedir. Bankaların müşterisinin bilgisi haricinde kaldıraçlı işlemlerin ve spekülasyonun aracısı olmaması daha çok faizli bir yapıdan çıkması ile ilintilidir. Bayındır (1987) Kuran’da faiz karşılığı kullanılan “artış” kelimesinin hukuki terminolojideki tanımını klasik fıkıh kitaplarından yaptığı alıntı ile “faiz, mübadeleli akitlerde taraflardan biri lehine şart koşulan karşılıksız fazlalıktır” şeklinde verir. Bu tanım klasik fıkıh uleması bakımından Kuran’da kullanılan kelimenin tam olarak anlaşıldığını göstermektedir. Usmani (1998) İslami banka olarak bilinen kurumların modern dönemdeki faaliyetlerinin finans ve bankacılık sektörünün genel yapısında ve çalışma düzeninde görünür bir değişiklik yapamadığını, faizli operasyon benzeri murabaha işlemlerine yoğunlaşp kalmalarına ise “geçiş dönemi” olarak tolerans gösterilmesi düşüncesindedir. Yunus (2011) bir iktisat profesörü olarak 1976’da başlattığı saha hareketi sonrası 60 ülkeye yayılan mikro kredi operasyonunu “fakirin bankası” olarak değerlendirir. Yunus ideolojik eğilimi bakımından faizsiz bankacılık yapma ideali ile yola çıkmış değildir. Ancak Bangladeş kırsalında toplumun gelir dağılımında en alt katmanları üzerinde yoğunlaşan toerisyen kurduğu sistemde %20 faiz uygulamasına rağmen, borçlananları bankaya hissedar yapma yoluyla esasen faizsiz bankacılığın operasyonları arasına katabileceği önemli bir kanal açmıştır.

1. Geleneksel Bankacılıktan, Faizsiz Bankacılığa

Finans insan gelişiminin en temel unsurlarından biridir. Bankacılık ise kurum olarak modern sayılabilecek şekilde son bin yıla ait bir kavram olmakla birlikte temel işlevleri bakımından insanlık tarihinin başlangıcına kadar uzanmaktadır ve muhtemelen yazılı tarihten daha eskidir. Bankacılık kredi alış verişini ve aktarımını kurumsal düzeye taşımış, çeşitlendirmiş, yalnızca merkezi noktalarda öbeklenen insan gruplarının değil global olarak tüm bireylerin erişimine açan bir girişim olmuştur. Bankalar geçmişteki kredi ilişkilerini devralmanın ötesinde modern anlamda geçen bin yılın başlarında kamu otoritesinin borçlanma ihtiyaçlarını gidermek üzere tesis edilmiş olup, günümüzde de kamu otoritesinin verdiği özel berat, imtiyaz ve lisanslara dayalı olarak kamusal bir faaliyet icra etmektedir.

Bankacılık modern bir kurum olarak Akdeniz havzasında başladığından beri siyasal otoriteye ve sonraları tüccara ve tüketiciye fonları belli bir faiz oranı karşılığında sağlamaktadır. Ne var ki, kredi alışverişinin faize dayalı olması bankacılığın özünde olan bir faktör değildir. Faiz uygulaması bireylerin varlıklarını artırma güdüsü kapsamında tarım toplumunda belli kişi ve grupların eşitlikçi düzenden çıkıp gücü ellerine geçirme doğrultusunda başvurdukları önemli strateji araçlarından biri olmuştur. Çünkü faiz uygulamasının toplumda meşruiyet kazanması ile birlikte ellerinde kredi biriktirmiş olanlar bu kredileri toplumun üretici kesiminin faaliyetleri içinde nemalanması için belirlenmiş bir getiri oranı şartıyla borç vermiş ve bu nemalanma esnasında üretimin risklerinden uzak

kalmışlardır. Üretimin ağırlıklarından ve üreticiyi bağlayan kayıtlardan kendilerini izole ettikleri gibi, girişimcinin herhangi bir nedenle başarısız olması durumunda girişimcinin varlıklarını adeta sıfırlayarak eşitlikçi statüyü bozacak biçimde kendileri lehine bir güç odağı oluşturma doğrultusunda hareket etmişlerdir. Kredi mekanizmasının faiz temelli çalıştırılması beraberinde birçok global problemin büyümesini getirmektedir. Bunlar arasında birkaçına değinecek olursak;

1.1. Faiz Sermayesinin Siyaseti Etkilemesi Ve Savaşlarda Etkin Olması

Bankaların 12. yüzyılda İtalyan şehir devletlerinde başlayıp 17. yüzyıl sonlarında İngiltere Bankasının kuruluşu ile devam eden siyasal otoriteye finansörlük ve bankerlik yapma serüveni bankacılık mesleğine ve finans sektörüne faizli bir çalışma sistemi kuran kreditoörlere oldukça yakın mesai ve ilişki içinde oldukları meclisleri ve saray yapılarını kontrol etme ve ölkelerin iç ve dış siyasetini etkileme imkanı kazandırmıştır. Yaptıkları fonlamanın geri dönüşü için özel vergi kanunları çıkarılmış ve bankacılar ideolojik eğilimleri doğrultusunda güçlü lobi faaliyeti ile siyasal otoriteleri savaşlara dahi sürükleyerek finansın barışa değil savaşa katkıda bulunmasına sebep olabilmışlerdir. Bu durum global demokrasi açısından olumlu sonuçlar getirmemiştir. Demokratik ortamda etkinlikleri çok daha küçük olabilecek gruplar faizli kredi mekanizması ile kontrol altına aldıkları siyasal otoriteleri kendi çıkarları doğrultusunda manipüle edebilmekte ve global barışı tehdit edebilecek seviyede haksız bir statüye ulaşabilmektedirler (Fleuriet, 2008, s. 4). Faizli yapı son yüzyılda özellikle gelişmekte olan ölkelerde sanayi ve hizmet kuruluşlarını bünyesinde toplayan ulusal holdinglerin de yatırım riski almak ve üretimin ağırlıklarını taşımak yerine kamuya borç vererek o siyaset bölgesindeki vatandaşların ödemek zorunda bırakılacakları alacaklarını kamu otoritesinin yasal yaptırımlarına dayanarak tahsil etmeyi tercih etmelerine neden olmaktadır.

1.2. Döngüsel Ekonomi

Faiz tabanlı kredi sistemi bankaların para yaratma ve şimdilerde türev mekanizmalarıyla birlikte finans ortamında ve genel ekonomide döngüsel kriz rejiminin yerleşmesine esaslı bir katkıda bulunmaktadır. Sınırsız biçimde genişletilen para ve kredi hacminin sınırsız faiz geliri getireceği öngörüsü ekonomik dengelerde gelişen bir olumsuzluk durumunda süratli bir daralmayı ve birbiri üzerine yıkımı beraberinde getirmektedir. Üstelik son dönemde gerçekleşen birçok teknolojik gelişmenin bankacılık sektörüne de yansması ile birlikte türev ürünlerin kullanımının katlanarak artmaya devam etmesi, bankacılık operasyonunun gittikçe daha fazla uluslararası bir karakter kazanması ve geleneksel şubelerin dışında siber şubelerin devreye girmesi sektörde herhangi bir olumsuz gelişmenin sirayet etme gücünü çok büyük ölçüde artırmış bulunmaktadır. Özellikle piyasa hakimiyeti ölçümünü zorlaştıran ve bölge mefhumunu adeta ortadan kaldıran siber şubeciliğin önünde geniş bir büyüme alanı olması döngüsel ekonomiye verilecek primin maliyetini geometrik olarak yükseltmektedir.

1.3. Küçük Firmaların Kredi Alamaması

Güçlü bir teminat sunamayan ve geçmiş yıllar bilançoları da çok kârlı olmayan çok sayıda küçük ve orta ölçekli firma faizli esasa göre çalışan kredi mekanizmasından gerektiği ölçüde yararlanamamaktadır. Bu firmaların borsalara kote olarak hisselerini doğrudan halka arz etmeleri de aynı bilanço

nedenlerinden dolayı bir hayli zordur. Büyük buhran döneminde 1929-1931 yılları arasında İngiltere'nin diğer global aktörlerle bağlantılı olarak bankacılık, finans ve kredi ortamının içinde bulunduğu depresyonun sanayi, ticaret ve istihdam üzerindeki etkilerini incelemek ve çözüm geliştirmek üzere toplanan Macmillan komitesinin raporunda da o günkü İngiliz ekonomisinin verimliliğinin önündeki başlıca sorunlardan biri olarak bu boşluk görülmüştür. (Thomas, 1931, ss.11-12).

1.4. Müdülerin Yeterli Getiri Elde Edememesi

Faiz tabanlı bankacılık sistemi küçük firmaların krediye erişimini zorlaştırdığı gibi, arz tarafında da mudiler piyasadaki gerçek kâr imkanlarından faydalanamamaktadır. Hemen tüm ülkelerde değişik kategorilerdeki mevduatlara ödenen faiz oranları enflasyon oranlarını izler ve ideal olarak enflasyon oranının 1-2 puan üzerinde gerçekleşir. Yüksek enflasyonun hakim olduğu enflasyonist dönemlerde ise bir de bunun üzerine ülke otoriteleri faiz oranlarını baskılamaya çalışıyorsa tasarruflarını bankalarda mevduat olarak değerlendirmek isteyen hane halkı negatif faiz elde edebilmekte ve fiilen tasarruflarını kaybedebilmektedir. Örneğın, Türkiye'de 1935 yılında tasarrufunu devlet tahviline yatırmış bir kişi, tahvilin getirisini de ana paraya eklediği halde, 1975'teki varlığı İTO endekslerine göre başlangıçtaki yatırımının sadece %17'sidir. (Bayındır, 1987, s. 152. Günümüzde de durum bundan pek farklı değildir. TÜİK verilerine göre 2020 Haziran ayı itibarıyla TÜFE yıllık %12,62 seviyesinde olduğu halde, 2 yıl vadeli devlet tahvillerinin yıllık getirisi % 10,40, bankaların 1 yıllık mevduata ödediği faiz oranları is bundan daha aşağıdadır. Gelişmiş ülkelerde de sıfıra yakınsayan politika faiz oranları banka müdülerinin getirisini oldukça daraltmaktadır. Oysa bankacılık kurumunun faiz tabanlı çalışmak yerine risk paylaşımını esas alması durumunda özellikle inovasyona prim verilen ülkelerde tasarruf sahiplerinin piyasa kârlarından çok daha iyi paylar alması mümkündür.

1.5. Sürdürülebilir Büyüme Ve Çevre Problemi

Motivasyonunu faiz geliri beklentilerinden alan kredi mekanizması borçların kolay ödenebilmesi ve büyüyen sermayenin her seferinde daha kârlı olarak borç verilebilmesi için sınırsız bir büyüme düşüncesine göre hareket eder. Kontrolsüz büyüme hırsının tehlikelerine dikkat çeken finansal halkalar ve bireysel girişimciler yok değildir, ancak bunlar maalesef ana akım sermayeyi ve finansal gücü temsil etmemekte, bu yöndeki uyarılar ve yapıcı girişimler henüz ikincil seviyede kalmaktadır. Yanı sıra bu protesto mahiyetindeki itirazlar problemin temellerine eğilebilmekten de uzaktır. Finansal işletmelerin paydaşları için sağladıkları getiriler kadar bu getirilerin çevresel mülahazalar, sosyal sorumluluklar ve iyi yönetim ilkelerini ne ölçüde dikkate alarak sağlandığı da önemlidir. Açlığın ortadan kaldırılması, fakirliğin hafifletilmesi, herkes için sağlık ve eğitim imkanlarının artırılması, insanlar arası eşitlik, su ve enerji kaynaklarının idamesi, inovasyonların desteklenmesi, sorumlu tüketim, yaşanabilir bir çevre, iklim şartları, denizler ve orman kaynaklarının daha barışçı ve adil bir dünyanın kurulması gibi hedeflerin finans sektörünün ve bankacılığın ilgi alanı dışında olmadığı, finans sektörünün bütün bu konularda denge bozucu ve kötüye gidişi değil de dengeleyici ve oyun kurucu bir rol üstlenmesi finansın ve bankacılık kurumunun kendi geleceği açısından kritik öneme sahiptir. Yeryüzünün ve evrenin sınırlı kaynakları dikkate alındığında büyümenin sürdürülebilir olması doğrultusunda atılacak belli başlı adımlardan biri sermayenin faiz hırsının kontrol altına alınmasıdır.

2. Faizin Hukuki Durumu

Faiz uygulaması dünyada bilinen belli başlı tüm büyük dinler ve felsefeciler tarafından ya kategori olarak yasadışı ilan edilmiş ya da eleştiriye tabi tutulmuştur. Tarihsel sırayı izleyerek Hinduizm ile başlarsak, M.Ö. 2500 yıllarından miras kalan linga kültü, Vişnu, Şiva gibi bazı önemli ilâhlar ve yoga sisteminden sonra M.Ö. 2000-1500 yılları arasında Ârî gruplarının Hindistan ve çevresindeki bölgelere inmesini müteakiben yerli Hint dinleriyle göçebe Ârîler'in inançlarının karışımından ortaya çıkan "işitsel" kökenli anonim Veda metinleri ve bu metinlerin öncesinde ve sonrasında oluşan çok tanrılı ve geleneksel Hinduizm'in özellikle Brahman (din adamları) ve Kşatriya (asiller ve savaşçılar) kastları bakımından faizle iştiğal etmek illeğaldır. (Faisal & Ahmad, 2018, s. 4441).

Tevrat metinlerinde üç yerde ve Zebur'da bir yerde faiz yasağına işaret edilir: Halkıma, aranızda yaşayan bir yoksula ödünç para verirseniz ona tefeci gibi davranmayacaksınız. Üzerine faiz eklemeyeceksiniz. (Mısır'dan Çıkış 22: 25).

Bir kardeşin yoksullaşır, muhtaç duruma düşerse, ona yardım etmelisin. Aranızda kalan bir yabancı ya da konuk gibi yaşayacak. Ondan faiz ve kâr alma. Allah'ından kork ki kardeşin yanında yaşamını sürdürebilsin. Ona faizle ödünç vermeyeceksin. Ödünç verdiğin yiyecekten de kâr almayacaksın. (Levililer 25: 35-7).

Kardeşinize para, yiyecek veya faiz getiren başka bir şey ödünç verdiğinizde, ondan faiz almayacaksınız. Yabancıdan faiz alabilirsiniz ama kardeşinizden faiz almayacaksınız ki Rabbin sahibi olmak üzere girdiğiniz topraklarda elinizi attığınız her şeyde size bereket ihsan etsin. (Yasa'nın Tekrarı 23: 19-20).

Zebur: Ya Rab, çadırına kim konuk olabilir? Kutsal dağında kim oturabilir? Parasını faizle işletmez, suçsuzun aleyhine rüşvet almaz. Böyle yaşayan asla sarsılmayacak (Mezmurlar 15: 1, 5).

İnciller'de üç yerde faize referans vardır. Aynı kıssanın farklı anlatımlarını içeren ilk iki referans faizi yasaklamaktan ziyade muğlak bir lisan ile adeta onaylar mahiyettedir: "Göksel egemenlik, yolculuğa çıkan bir adamın kölelerini çağırıp malını onlara emanet etmesine benzer. "Adam, her birinin yeteneğine göre, birine beş, birine iki, birine de bir talant vererek yola çıktı. Beş talant alan, hemen gidip bu parayı işletti ve beş talant daha kazandı. İki talant alan da iki talant daha kazandı. Bir talant alan ise gidip toprağı kazdı ve efendisinin parasını sakladı. "Uzun zaman sonra bu kölelerin efendisi döndü, onlarla hesaplaşmaya oturdu. Beş talant alan gelip beş talant daha getirdi, 'Efendimiz' dedi, 'Bana beş talant emanet etmiştin; bak, beş talant daha kazandım.' "Efendisi ona, 'Aferin, iyi ve güvenilir köle!' dedi. 'Sen küçük işlerde güvenilir olduğunı gösterdin, ben de seni büyük işlerin başına geçireceğim. Gel, efendinin şenliğine katıl!' "İki talant alan da geldi, 'Efendimiz' dedi, 'Bana iki talant emanet etmiştin; bak, iki talant daha kazandım.' "Efendisi ona, 'Aferin, iyi ve güvenilir köle!' dedi. 'Sen küçük işlerde güvenilir olduğunı gösterdin, ben de seni büyük işlerin başına geçireceğim. Gel, efendinin şenliğine katıl!' "Sonra bir talant alan geldi, 'Efendimiz' dedi, 'Senin sert bir adam olduğunı biliyordum. Ekmediğin yerden biçer, harman savurmadığın yerden devşirirsin. Bu nedenle korktum, gidip senin verdiğin talantı toprağı gömdüm. İşte, al paranı!' "Efendisi ona şu karşılığı verdi: 'Kötü ve tembel köle! Ekmediğin yerden biçtiğini, harman savurmadığın yerden devşirdiğini bildiğine göre paramı faize vermeliydin. Ben de geldiğimde onu faiziyle geri alırdım...

Haydi, elindeki talantı alın, on talantı olana verin! Çünkü kimde varsa, ona daha çok verilecek ve o bolluk içinde olacak. Ama kimde yoksa, kendisinde olan da elinden alınacak. şu yararsız köleyi dışarıya, karanlığa atın. Orada ağlayış ve dış gıcirtısı olacaktır.’ ” Matta 25: 14-30 ve Luka 19: 12-27. nc referans ise karşılıksız ödünç vermeyi tavsiye eder. Ama siz dışmanlarınızı sevin, iyilik yapın, hiçbir karşılık beklemeden ödünç verin. Alacağınız dl büyük olacak, Yüceler Ycesi'nin oğulları olacaksınız. Çünkü O, nankör ve kötü kişilere karşı iyi yreklidir. Luka 6: 35 (Kutsal Kitap (Tevrat, Zebur ve İncil), 2014).

Kuranda ise 8 ayette doğrudan faiz bahsi olup, bu ayetler herhangi bir muğlaklığa meydan bırakmayacak şekilde faizi sert bir dille hukuk dışı ilan eder:

Faiz yiyenler, ancak şeytanın çarptığı kimsenin kalktığı gibi kalkarlar. Bu, onların, “Alış veriş de faiz gibidir” demelerinden dolayıdır. Oysa Allah alışverişi helal, faizi haram kılmıştır. Bundan böyle kime Rabbinden bir gt gelir de (o gte uyararak) faizden vazgeçerse, artık önceden aldığı onun olur. Durumu da Allah'a kalmıştır. (Allah onu affeder.) Kim tekrar (faize) dönerse, işte onlar cehennemliklerdir. Orada ebedi kalacaklardır. Bakara: 275.

Allah, faiz malını mahveder, sadakaları ise artırır (bereketlendirir). Allah hiçbir gnahkr nankr sevmeyiz. Bakara: 276.

Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten sakının ve eğer gerçekten iman etmiş kimselerseniz, faizden geriye kalanı bırakın. Bakara: 278.

Eğer böyle yapmazsanız, Allah ve Raslyle savaşa girdiğinizi bilin. Eğer tövbe edecek olursanız, ana paralarınız sizindir. Böylece siz ne başkalarına haksızlık etmiş olursunuz, ne de başkaları size haksızlık etmiş olur. Bakara: 279.

Ey iman edenler! Kat kat arttırılmış olarak faiz yemeyin. Allah'a karşı gelmekten sakının ki kurtuluşa eresiniz. Al-i İmran: 130.

Yahudilerin yaptıkları zulüm ve birçok kimseyi Allah yolundan alikoymaları, kendilerine yasaklanmış olduğu halde faiz almaları, insanların mallarını haksız yere yemeleri sebebiyle önceden kendilerine helal kılınmış temiz ve hoş şeyleri onlara haram kıldık. İçlerinden inkar edenlere de acı bir azap hazırladık. Nisa: 160-161.

İnsanların malları içinde artsın diye faizle her ne verirseniz, Allah katında artmaz. Ama Allah'ın hoşnutluğunu dileyerek verdiğiniz zekata gelince, işte onlar, kat kat arttıranlardır. Rm: 39 (<https://kuran.diyamet.gov.tr/mushaf/kuran-meal-2/fatiha-suresi-1/ayet-1/diyamet-isleri-baskanligi-meli-1>).

Mevcut Hindu metinleri, Tevrat, Zebur, İnciller ve Kurandaki faiz ile ilgili değiniler içinde Tevrat, Zebur ve Kuran faizi net ifade ile yasadışı ilan eder. Jewish Encyclopedia'nın faizle ilgili maddelerinde belirtildiğine göre, Tevrat ve Zebur'da kullanılan terimler borçludan alınan ve acı veren bir “ısırık” ve yanı sıra Kuranda kullanılan “artış” teriminin aynısıdır. Bu, borçlunun orijinal olarak borçlandığı ana para veya meta ile geri ödediği meblağ arasındaki farkı temsil eden artıştır. Günümüze ulaşan Tevrat ve Zebur metinlerinde faizle ilgili referanslarda bir muğlaklık yoktur, ancak muğlaklıktan

daha büyük bir problem olarak Yahudiler'in dışındaki insanlarla faizli muamelelerin yapılabileceği izni vardır. Bu ruhsat faizin yasadışılığını önemli ölçüde ortadan kaldırmıştır. Nitekim Hristiyanlar da bu ruhsatı daha sonraları Hristiyan olmayanlar ve özellikle Müslümanlar üzerinde kullanmışlardır. Bundan daha dramatik olan bir nokta ise, Kuran faizi açık olarak yasadışı ilan etmesine rağmen Müslüman din adamı sınıfı da kendilerinin selefi olan Yahudiler ve Hristiyan din otoriteleri gibi kutsal kitap dışında yine Peygamber'e atfedilen rivayetler ve dini kurumların verdiği hükümlerden oluştuğukları bir veri tabanına dayanarak faizi meşru daireye alacak görüşler ortaya koymuşlardır. Mesela İslam dünyasındaki en büyük mezhep olan Hanefi mezhebi Peygamber'e isnat edilen "Dâr-ül harpte müslüman ile harbi arasında faiz cereyan etmez" şeklinde bir rivayete dayanarak aynı "Yahudi olmayanlardan faiz alınabileceği" şeklinde eldeki Tevrat metninde var olan ruhsat benzeri olarak müslümanın gayrimüslim bir ülkede gayrimüslimlerden faiz alabileceği, onlara domuz satabileceği ve onlardan kumar yoluyla gelir sağlayabileceğine dair hüküm vermiştir (Bayındır, 1987, s. 142).

İncillerde bahis konusu olan üç referanstan faizli işlemlerin yasadışı olduğuna dair mutlak bir kararım yapmak mümkün değildir. Hristiyan dünyada 13. yüzyılda Thomas Aquinas ile başlayıp 16. Yüzyılda protestan hareket ve Calvin'le perçinleşen faiz serbestisi muhtemelen metinsel dayanağın bu kadar zayıf olmasından kaynaklanmaktadır. Faiz yasağı ile ilgili Kilise'nin pozisyonunu zayıflatan bir diğer önemli neden de kuralın kısmen Aristo'ya ve skolastik öğretiyeye dayanmasıdır. Aristo'nun benimsediği ve sonraları fizyokratlarca da izlenen görüşe göre ticaret ve değiş tokuş, eşyayı bizzat üretmeye göre daha düşük seviye bir eylemdir. Buna göre "tüccar Allah'ı ya çok zor ya da hiç memnun edemez". Bu pozisyonun ticaret karşıtlığı ile eleştirilmesi çok kolaydır. Katolik kilisesinin 16. yüzyıla kadar süren etkin faiz yasağı Hz. İsa'ya atfedilen İnciller yanı sıra İsa'nın ikrazatçıları mes-cidden kovduğu kıssasına, ekümenik konseylerin ve kilise mahkemelerinin kararlarına ve Eflatun ve Aristo gibi filozofların vaz ettiği ahlaki prensiplere dayalı olarak geliştirilen Hristiyan teolojisine dayanıyordu. 314 Arles, 325 İznik ve 372 Laodicia konsülleri faizi yasaklarken, 440-461 aralığından başlayarak sonuncusu 1745'te yayınlanan Papalık genelgeleri de aynı doğrultuda emirler yayınlamıştır. (Hassan & Lewis, 2007, ss. 64-67). İncil'deki muğlak ifadelerle rağmen Kilise'nin uzun bir süre katı faiz yasağı uygulaması muhtemelen Eski Ahit'te yasağın daha bariz biçimde ifade edilmiş olması, Hz. İsa'nın da zaten genel olarak Eski Ahit değerlerini vaz etmesi yanı sıra ticari ve toplumsal hayatta faizin olumsuz etkilerinin kadim gelenek tarafından tanınır olması ve Kilisenin kadim değerleri öncelimesinden kaynaklanır.

Aristo mantık ve felsefesini Roma hukuku ve Hristiyanlık öğretisi ile entegre eden ve kendisinden sonraki Batı düşüncesi ve modern felsefe üzerinde önemli etkiler bırakan 13. Yüzyıl Hristiyan düşünürü Saint Thomas d'Aquinas başlangıçta Roma hukuk doktrini uyarınca gıda maddeleri gibi kullanıldığında tüketilen eşya ile binek ve ev gibi tüketilmeden kullanılabilen eşyayı birbirinden ayırıyordu. Ona göre tüketilmeden kullanılabilen eşyanın kullanımına karşılık bir ödemenin (kira) talep edilmesi adalete uygundur. Buna mukabil tüketilerek kullanılan eşyanın mislinin iadesinde ödünç alınan miktara ilâve olarak bir de kullanım bedelinin (faiz) talep edilmesi haksızlıktır ve mevcut olmayan bir şeyi satmak demektir. Çünkü bu eşyanın kullanımını tüketilip yok edilmesinden ibarettir. Ancak faiz hakkında önceleri bu açıklamaları yapan ve faiz-kira ayırımında önemli esaslar ortaya koyan Saint Thomas, iktisadi şartların zorlaması ve yatırım amaçlı ödünç ihtiyacının artmasıyla faize cevaz vermede gittikçe daha yumuşak davranmış ve bazı gerekçeler ileri sürerek para sahibinin

verdiği paradan başka “tazminat akçesi” adı altında ayrı bir fazlalık almasını da meşrû görmeye başlamıştır. Bu görüşünü, ödünç verenin bir müddet parasını kullanma imkânından mahrum kalması sebebiyle zarara uğramış olması, paranın ödünç verilmeyip de bir işte kullanılması halinde elde edilebilecek kazancın kaybı (fırsat maliyeti) gibi gereklerle açıklamaya çalışmıştır. Böylece önceleri faize karşı olan Saint Thomas, sonradan ileri sürdüğü birtakım gereklerle faiz yasağının ortadan kalkmasına zemin hazırladı (<https://islamansiklopedisi.org.tr/faiz>). 16. Yüzyılda Protestan hareketin öncülerinden Jean Calvin’le faiz Hristiyan dünyada meşru ilan edildi. Calvin 1545’de ilkini yazdığı bir dizi risale ile “para kullandırma karşılığı bedel almanın özünde bir günah barındırmadığı” sayıyla Avrupa düşünce tarihinde yeni bir ıgır açtı ve kapitalist ruhun temel taşıını yerleştirdi. (Munro, 2011, ss.12-14). Eldeki Tevrat, Zebur ve İncillerin tüm zaman ve mekanlara şamil olmadığı, çünkü şu anda geçerli olmayan kendi zamanlarının şartlarıncı tasarlanmış ve şekillenmiş olduklarını savladı. Artık bu metinler bireysel vicdan ve toplumsal ihtiyaçlar ışığında yorumlanmalı idi.

Yüzyıllar boyunca kilisenin etki alanında bulunan ölkelerde faiz yasağının etrafından dolaşmak için yüzlerce finansal finansal taktik ve araç kullanıldı. Benzer usuller İşlam ölkelerinde de uygulandı. Bu makalede bu işlemleri detaylandırmıyoruz. Ancak bunlara önemli bir örnek kambiyo senedi ve 1553 ilâ 1763 aralığında genellikle yılda dört defa organize edilen döviz takas fuarlarıdır. Genel olarak bir kambiyo senedi başka bir para cinsinden ve ileri bir tarihteki bir ödeme yükümlülüğünün yerel para cinsinden satılmasıdır. İşlemin bir bacağıını kredi vadesinin uzatılması, diğeri bacağıını da döviz değışim işlemi oluşturur. Günümüzde önüne böyle bir işlem gelen bankacı yabancı parayı geçerli kurdan yerli paraya çevirir ve ileri vadeli nakite karşılıklı şu anda sağılayacağı nakit için kredi uzatım bedeli olarak bir iskonto oranı uygular. O dönemde ise iskonto ruhsat verilmediğı için bu işlem yapılamıyordu. O yüzden dönemin bankeri kambiyo senedini satın alım fiyatına döviz değışimi için alacağı hizmet bedeli yanı sıra faiz unsurunu da dahil ediyordu. Kuran’daki referansların faizi açık biçimde yasa dışı ilan etmiş olmasına rağmen günümüzde İşlami banka olarak bilinen kurumların yaptığı murabaha işlemlerinde de benzer bir yapı vardır. Bankanın murabahada ilâve ettiği kâr payının sadece hizmet bedelini kapsadığı kabul edildiğı halde, işlemler dış görünüş itibarıyla faizli işlem görüntüsündedir. (Hassan & Lewis, 2007, ss. 73-75). Geçmişte özellikle Osmanlı para vakıfları kanalıyla Müşlüman dünyada yer eden murabaha işlemleri faizsiz bankacılık operasyonunun yeniden canlandığı günümüzde de başat işlem kanalı olmaya devam etmektedir. Para vakıfları İşlam ölkelerinde 12. Yüzyılda İmam Züfer’in fetvasından beri resmi olarak bilinmekte ve istihdam edilmekle birlikte bu kurumu piyasalarda güçlü bir oyuncu rolüne ulaştıran Osmanlı iktisat yapılanması olmuştur. Para vakıfları özel girişimciliğın kısıtlı olduğı Osmanlı iktisat yapılanmasında bir tür bankacılık sektörünü oluşturmuş ve Osmanlı’nın kadim zamanlardan devraldığı faizsiz iş ortaklıklarının aksine kredilerde “onâ onbir” veya “onâ onbirbuuk” ibareleri ile %10, 15 faiz uygulamasını Osmanlı ölkesinde meşrulaştırmıştır (Kurt, 2015, ss. 56, 76, 81-82). Burada açık metinsel yasağı rağmen siyasi otoritenin kontrolündeki ulemanın “maslahat” (aciliyetler) gerekçesiyle faizli işlemlere ruhsat verdiklerini görüyoruz. Bu fetvalar bunun daha temelinde var olan ve yukarıda belirtilen “dâr-ül harpte gayrimüşlimden faiz alınabileceğı” şeklindeki mezhep görüşleri ile birlikte ele alındığında günümüzde yeni bir canlanma dönemi yaşayan İşlami bankacılık kurumlarının faizli işlemlere çok benzeyen operasyonlarının kurumsal olarak ve halk nezdinde güçlü bir itiraz ile karşılaşmadan kabul görebilmesini açıklar mahiyettedir.

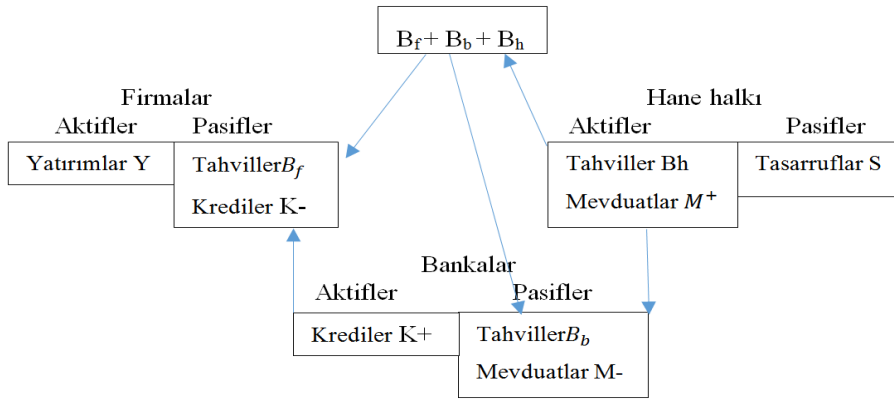
3. Faizsiz Bankacılığın Geleneksel Bankacılığa Uyarlanması Ve Örnek Uygulama

3.1. Genel Denge Anlayışında Bankacılık Sistemi

Basit bir Arrow-Debreu türü genel denge modeline bankacılık sektörü dahil edilerek, bankaların ekonominin genel dengesi içindeki rol ve önemleri açıklanabilir. Söz konusu genel denge modeli finansal piyasaların tam veya eksiksiz olduğu (complete financial markets) varsayımını temel alacaktır (ARROW & DEBREU, 1954, ss. 265-90).

Ele alacağımız basit ekonomide firmalar (f), hane halkı (h) ve bankalar (b) olarak üç ayrı ekonomik birim bulunduğunu kabul edersek; genel denge modelinde bu ekonomik birimlerin finansal kararlarını nasıl verdiklerini bir şema ile gösterebiliriz:

Şekil 1: Ekonomik Unsurların Finansal Kararları

Kaynak: Xavier FREIXAS ve Jean-Charles ROCHET. Microeconomics of Banking, 2. edition, Cambridge-Massachusetts, The MIT Press, 2008, s.8.

Yukarıdaki şekil 1’de analiz kolaylığı sağlamak için kamu sektörüne (devlet ve merkez bankası) kasta yer verilmemiştir. Aynı nedenle, iki dönemlik bir model ($t = 1,2$) dikkate alınmış ve başlangıçta tüketicilere ait olan tek bir fiziki malın el değiştirdiği kabul edilmiştir. Bu malın bir bölümü $t = 1$ döneminde tüketilecek, kalanı $t = 2$ döneminde tüketim malı üretimi için firmalarca yatırım yapılacaktır. Gösterim kolaylığı sağlamak için modelde tek bir temsili firma, tek bir temsili tüketici ve tek bir temsili banka olduğu varsayılmıştır. Ayrıca modeldeki değişkenlerin arzı “+” üst indisi, talepleri ise “-” üst indisi ile gösterilecektir.

3.1.1. Tüketici

Tüketici kendi tüketim profilini (C_1, C_2) seçer ve tasarruflarını (S), banka mevduatları (D^+) ile menkul değerler (B_h) arasında tahsis eder, yani dağıtır. Bu şekilde fayda fonksiyonunu (u) kendi bütçe koşulları dahilinde maksimize etmeye çalışır: $\max u(C_1, C_2)$.

Temsili tüketicinin başlangıçta bağışladığı tüketim malı miktarını ω_1 , sırasıyla firma ve banka karlarını π_f ve π_b , yine sırasıyla mevduat ve menkul değerlere ödenen faiz oranlarını da r_D ve r olarak gösterecek olursak, tüketicinin tüketim profilinin detaylarını şu şekilde tanımlayabiliriz: (Tüketici ve hissedarların aynı kişiler olduğu varsayımı altında, firmaların ve bankaların $t = 2$ dönemindeki kârlarını tüketicilere dağıtacakları öngörölmüştür).

$$C_1 + B_h + D^+ = \omega_1 \quad (1)$$

$$C_2 = \pi_f + \pi_b + (1 + r)B_h + (1 + r_D) D^+ \quad (2)$$

(1) ve (2) numaralı eşitlikler tüketicilerin (türetim) programlarını ϕ_h, ϕ_h simgeler ve sadece faiz oranları eşit olduğunda bunlar arasında dahili bir çözümler söz konusu olabilir:

$$r = r_D \quad (3)$$

3.1.2. Firma

Modeldeki temsili firmanın yapacağı yatırım düzeyi (I) ile bunun finansmanı arasında seçim yapacağı ve böylelikle karını maksimize edeceği kabul edilir: $\max \pi_f$. Firmanın başlıca finansman seçeneklerinin banka kredisi (L) ve menkul değer yani tahvil (B_f) ihraç etmek olduğu varsayılmıştır. Bu açıklamalar ışığında aşağıdaki tanımlamalar yapılabilir:

$$\pi_f = f(I) - (1 + r)B_f - (1 + r_L)L^- \quad (4)$$

$$I = B_f + L^- \quad (5)$$

(4) ve (5) numaralı eşitliklerde f temsili firmanın üretim fonksiyonunu ve r_L banka kredilerinin faiz oranını simgeler. Daha önce olduğu gibi yine banka kredileri ve ihraç edilen tahvillerin kuresuz ikameler oldukları varsayılmıştır. Bu takdirde (4) ve (5) numaralı eşitliklerle tanımlanan firmanın programı (ϕ_f), tahvil ve kredi faizlerinin eşit olması durumunda çözülebilir:

$$r = r_L \quad (6)$$

3.1.3. Banka

Modelde temsili bankanın karını maksimize edebilmek için kredi arzı (L^+), mevduat talebi D^- ve tahvil ihracı (B_b) arasında tercih yaptığı kabul edilmiştir: $\max \pi_b$. Dolayısıyla bankanın programı (ϕ_b) aşağıdaki gibi tanımlanacaktır:

$$\pi_b = r_L L^+ - r B_b - r_D D^- \quad (7)$$

$$L^+ = B_b + D^- \quad (8)$$

(7) ve (8) numaralı eşitlikler bankanın karını maksimize edebilmesinin kredi satışı kadar kredi oranının mevduata ve ihraç edeceği tahvillere ödeyeceği faiz oranlarını aşması gerektiğini göstermektedir.

3.1.4. Genel Denge

Modelde genel denge faiz oranları vektörü (r, r_L, r_D) ile arz ve talep düzeylerini yansıtan üç ayrı vektörce tanımlanır:

- Tüketici için: (C_1, C_2, B_h, D^+) ,
- Firma için: (I, B_f, L^-) ,
- Banka için: (L^+, B_b, D^-) .

Modelde yer alan tüm ekonomik birimlerin optimal davrandıkları, yani kendi programlarını (\wp_h, \wp_f, \wp_b) çözdükleri kabul edilir. Bu takdirde tüm piyasalar dengeye ulaşacağından genel denge de sağlanmış olacaktır:

- Mal piyasası dengesi: $I = S,$
- Mevduat piyasası dengesi: $D^+ = D^-,$
- Kredi piyasası dengesi: $L^+ = L^-,$
- Finans (sermaye) piyasası dengesi: $B_h = B_f + B_b.$

Tüketici için fayda, firma ve banka için kar maksimizasyonu faiz oranlarının eşitlenmesi halinde sağlandığından genel denge durumunda tüm faiz oranlarının eşit olacağı kabul edilebilir:

$$r = r_L = r_D \quad (9)$$

Bu basit modelde bankaların hiç kar etmedikleri, hane halkı açısından menkul değerler ile mevduatlar arasında bir fark bulunmadığından bankaların aldıkları kararların diğer ekonomik birimleri etkilemediği kabul edilmiştir. Benzer şekilde bankaların kararları firmaları da etkilemez, çünkü kredi ve menkul değerler arasında bir fark olmadığı varsayılmıştır (Freixas & Rochet, 2008, s. 10).

3.2. Genel Denge Modelinin Faizsiz Bankacılığa Uyarlanması

Genel denge yaklaşımına bankaları dahil eden ve onların rollerini gözlemlememizi sağlayan bu basit modelin sıralanan eksiklikleri bir yana bırakılacak olursa, faizsiz bankacılığa kolaylıkla uyarlanabilir. Faizsiz bankacılık uygulamaları da temelde mevduat ve kredi işlemlerinden oluşur, yegâne fark fiyatlama mekanizmasının farklı oluşu, yani faiz yerine kar paylaşımı esasına dayanmasıdır. Diğer yandan ekonomik ve finansal sistemin pür faizsiz bir yapıda olduğu kabulü altında menkul değerlerin de (bu modelde tahvillerin) faizsiz olması gerekir. Sukuk gibi düzenli nakit akışı olan varlıklara karşı ihraç edilen ve “faizsiz tahvil” şeklinde nitelenen finansman araçları sayesinde bu varsayım geçerli olabilir.

Bankaların kredi ve mevduat işlemlerini faize göre değil kar paylaşımına göre yaptıkları, menkul değerlerin de faizsiz nakit akışı sağladıkları, bu unsurların birbirlerinin kusursuz ikameleri oldukları varsayılarak, genel denge modeli yeniden kurgulanabilir. Böylece faizsiz bankacılık ve finans sistemini yansıtabilir. Bundan sonraki açıklamalarda basitlik sağlamak açısından, katılım hesaplarına ödenen bedele “mevduatın fiyatı”, türü ne olursa olsun bankaca kullandırılan fonlardan sağlanan nakit akışına da “kredinin fiyatı” denecektir. Yine kolaylık sağlaması bakımından açıklamalarda mevduat ve kredi simgeleri değiştirilmeyecektir.

O halde mevduat fiyatını p_D , kredi fiyatını p_L , faizsiz tahvillerin fiyatını da p ile gösterecek olursak, ekonomik birimlerin amaç fonksiyonlarında faiz oranlarının yer aldığı eşitlikleri yeniden tanımlayabiliriz. Bu bağlamda tüketicici fayda maksimizasyonu programındaki (2) ve (3) numaralı eşitlikler aşağıdaki gibi değişecektir:

$$C_2 = \pi_f + \pi_b + (1 + p)B_h + (1 + p_D)D^+ \quad (2')$$

$$\underline{p} = p_D \quad (3')$$

Benzer şekilde firma kar maksimizasyonu programındaki (4) ve (6) numaralı eşitlikler şu şekilde değişir:

$$\pi_f = f(I) - (1 + p)B_f - (1 + p_L)L^- \quad (4')$$

$$p = p_L \quad (6')$$

Banka kar maksimizasyonu programında sadece (7) numaralı eşitlik değişecektir:

$$\pi_b = p_L L^+ - p B_b - p_D D^- \quad (7')$$

Böylece genel denge modelinin özü değişmez, sadece finans sistemindeki (yani model çerçevesinde banka ve sermaye piyasalarındaki) fiyatlama mekanizması değişir. Bu değişim denge koşullarında radikal değişimlere neden olmayacaktır.

Faize dayanan geleneksel bankacılık uygulaması yerine faizsiz bankacılık uygulamasının, faize göre değerlenen tahvillerin yerine faizsiz tahvillerin ikame edilmesi halinde ekonomideki tüm piyasalar yine aynı denge koşullarına tabi olacaklardır. Başlıca değişim, genel denge durumunda farklı piyasalarda oluşan faiz oranları yerine bunlara karşılık gelen fonlama fiyatlarının eşitlenmesidir. Yani (9) numaralı eşitliğin aşağıdaki hale dönüşmesidir:

$$p = p_L = p_D \quad (9')$$

Bu kurguda da modelin orijinalindeki gibi bankaların kararlarının diğer ekonomik birimler üzerinde etkili olmadığı, ama yeni fiyatlama mekanizmasının kar paylaşımına dayanması nedeniyle karların sıfırdan farklı olduğu kabul edilmiştir.

4. Faizsiz Tüketici Kredilerine İlişkin Örnek Sunum

Tarih	Tüketici Payı	Banka Payı	Enflasyon öncesi Tüketici Taksitleri	TKÖ Yıllık %2,5 Enflasyon Uyarlı	Yıllık Kira Artış Oranı (%5)	Yıllık Kira Artış Oranı (%2,5)
2020 Ocak	100.000	400.000	2.222	2.222	1.600	1.600
2020 Şubat	102.222	397.778	2.222	2.222	1.591	1.591
2020 Mart	104.444	395.556	2.222	2.222	1.582	1.582
2020 Nisan	106.667	393.333	2.222	2.222	1.573	1.573
2020 Mayıs	108.889	391.111	2.222	2.222	1.564	1.564
2020 Haziran	111.111	388.889	2.222	2.222	1.556	1.556
2020 Temmuz	113.333	386.667	2.222	2.222	1.547	1.547
2020 Ağustos	115.556	384.444	2.222	2.222	1.538	1.538
2020 Eylül	117.778	382.222	2.222	2.222	1.529	1.529
2020 Ekim	120.000	380.000	2.222	2.222	1.520	1.520
2020 Kasım	122.222	377.778	2.222	2.222	1.511	1.511
2020 Aralık	124.444	375.556	2.222	2.222	1.502	1.502
2021 Ocak	126.667	373.333	2.222	2.278	1.568	1.531
2021 Şubat	128.889	371.111	2.222	2.278	1.559	1.522
2021 Mart	131.111	368.889	2.222	2.278	1.549	1.512
2021 Nisan	133.333	366.667	2.222	2.278	1.540	1.503
2021 Mayıs	135.556	364.444	2.222	2.278	1.531	1.494
2021 Haziran	137.778	362.222	2.222	2.278	1.521	1.485
2021 Temmuz	140.000	360.000	2.222	2.278	1.512	1.476
2021 Ağustos	142.222	357.778	2.222	2.278	1.503	1.467
2021 Eylül	144.444	355.556	2.222	2.278	1.493	1.458
2021 Ekim	146.667	353.333	2.222	2.278	1.484	1.449
2021 Kasım	148.889	351.111	2.222	2.278	1.475	1.440
2021 Aralık	151.111	348.889	2.222	2.278	1.465	1.430
2022 Ocak	153.333	346.667	2.222	2.335	1.529	1.457
2022 Şubat	155.556	344.444	2.222	2.335	1.519	1.448
2022 Mart	157.778	342.222	2.222	2.335	1.509	1.438
2022 Nisan	160.000	340.000	2.222	2.335	1.499	1.429
2022 Mayıs	162.222	337.778	2.222	2.335	1.490	1.420
2022 Haziran	164.444	335.556	2.222	2.335	1.480	1.410
2022 Temmuz	166.667	333.333	2.222	2.335	1.470	1.401
2022 Ağustos	168.889	331.111	2.222	2.335	1.460	1.391
2022 Eylül	171.111	328.889	2.222	2.335	1.450	1.382
2022 Ekim	173.333	326.667	2.222	2.335	1.441	1.373
2022 Kasım	175.556	324.444	2.222	2.335	1.431	1.363
2022 Aralık	177.778	322.222	2.222	2.335	1.421	1.354
2023 Ocak	180.000	320.000	2.222	2.393	1.482	1.378
2023 Şubat	182.222	317.778	2.222	2.393	1.471	1.369
2023 Mart	184.444	315.556	2.222	2.393	1.461	1.359
2023 Nisan	186.667	313.333	2.222	2.393	1.451	1.350
2023 Mayıs	188.889	311.111	2.222	2.393	1.441	1.340

Tarih	Tüketici Payı	Banka Payı	Enflasyon ön- cesi Tüketici Taksitleri	TKÖ Yıllık %2,5 Enflas- yon Uyarlı	Yıllık Kira Ar- tış Oranı (%5)	Yıllık Kira Artış Oranı (%2,5)
2023 Haziran	191.111	308.889	2.222	2.393	1.430	1.331
2023 Temmuz	193.333	306.667	2.222	2.393	1.420	1.321
2023 Ağustos	195.556	304.444	2.222	2.393	1.410	1.311
2023 Eylül	197.778	302.222	2.222	2.393	1.399	1.302
2023 Ekim	200.000	300.000	2.222	2.393	1.389	1.292
2023 Kasım	202.222	297.778	2.222	2.393	1.379	1.283
2023 Aralık	204.444	295.556	2.222	2.393	1.369	1.273
2024 Ocak	206.667	293.333	2.222	2.453	1.426	1.295
2024 Şubat	208.889	291.111	2.222	2.453	1.415	1.285
2024 Mart	211.111	288.889	2.222	2.453	1.405	1.276
2024 Nisan	213.333	286.667	2.222	2.453	1.394	1.266
2024 Mayıs	215.556	284.444	2.222	2.453	1.383	1.256
2024 Haziran	217.778	282.222	2.222	2.453	1.372	1.246
2024 Temmuz	220.000	280.000	2.222	2.453	1.361	1.236
2024 Ağustos	222.222	277.778	2.222	2.453	1.351	1.226
2024 Eylül	224.444	275.556	2.222	2.453	1.340	1.217
2024 Ekim	226.667	273.333	2.222	2.453	1.329	1.207
2024 Kasım	228.889	271.111	2.222	2.453	1.318	1.197
2024 Aralık	231.111	268.889	2.222	2.453	1.307	1.187
2025 Ocak	233.333	266.667	2.222	2.514	1.361	1.207
2025 Şubat	235.556	264.444	2.222	2.514	1.350	1.197
2025 Mart	237.778	262.222	2.222	2.514	1.339	1.187
2025 Nisan	240.000	260.000	2.222	2.514	1.327	1.177
2025 Mayıs	242.222	257.778	2.222	2.514	1.316	1.167
2025 Haziran	244.444	255.556	2.222	2.514	1.305	1.157
2025 Temmuz	246.667	253.333	2.222	2.514	1.293	1.146
2025 Ağustos	248.889	251.111	2.222	2.514	1.282	1.136
2025 Eylül	251.111	248.889	2.222	2.514	1.271	1.126
2025 Ekim	253.333	246.667	2.222	2.514	1.259	1.116
2025 Kasım	255.556	244.444	2.222	2.514	1.248	1.106
2025 Aralık	257.778	242.222	2.222	2.514	1.237	1.096
2026 Ocak	260.000	240.000	2.222	2.577	1.286	1.113
2026 Şubat	262.222	237.778	2.222	2.577	1.275	1.103
2026 Mart	264.444	235.556	2.222	2.577	1.263	1.093
2026 Nisan	266.667	233.333	2.222	2.577	1.251	1.082
2026 Mayıs	268.889	231.111	2.222	2.577	1.239	1.072
2026 Haziran	271.111	228.889	2.222	2.577	1.227	1.062
2026 Temmuz	273.333	226.667	2.222	2.577	1.215	1.051
2026 Ağustos	275.556	224.444	2.222	2.577	1.203	1.041
2026 Eylül	277.778	222.222	2.222	2.577	1.191	1.031
2026 Ekim	280.000	220.000	2.222	2.577	1.179	1.021
2026 Kasım	282.222	217.778	2.222	2.577	1.167	1.010

Tarih	Tüketici Payı	Banka Payı	Enflasyon öncesi Tüketici Taksitleri	TKÖ Yıllık %2,5 Enflasyon Uyarlı	Yıllık Kira Artış Oranı (%5)	Yıllık Kira Artış Oranı (%2,5)
2026 Eylül	284.444	215.556	2.222	2.577	1.155	1.000
2027 Ocak	286.667	213.333	2.222	2.642	1.201	1.014
2027 Şubat	288.889	211.111	2.222	2.642	1.188	1.004
2027 Mart	291.111	208.889	2.222	2.642	1.176	993
2027 Nisan	293.333	206.667	2.222	2.642	1.163	983
2027 Mayıs	295.556	204.444	2.222	2.642	1.151	972
2027 Haziran	297.778	202.222	2.222	2.642	1.138	962
2027 Temmuz	300.000	200.000	2.222	2.642	1.126	951
2027 Ağustos	302.222	197.778	2.222	2.642	1.113	940
2027 Eylül	304.444	195.556	2.222	2.642	1.101	930
2027 Ekim	306.667	193.333	2.222	2.642	1.088	919
2027 Kasım	308.889	191.111	2.222	2.642	1.076	909
2027 Aralık	311.111	188.889	2.222	2.642	1.063	898
2028 Ocak	313.333	186.667	2.222	2.708	1.103	910
2028 Şubat	315.556	184.444	2.222	2.708	1.090	899
2028 Mart	317.778	182.222	2.222	2.708	1.077	888
2028 Nisan	320.000	180.000	2.222	2.708	1.064	877
2028 Mayıs	322.222	177.778	2.222	2.708	1.051	866
2028 Haziran	324.444	175.556	2.222	2.708	1.038	856
2028 Temmuz	326.667	173.333	2.222	2.708	1.024	845
2028 Ağustos	328.889	171.111	2.222	2.708	1.011	834
2028 Eylül	331.111	168.889	2.222	2.708	998	823
2028 Ekim	333.333	166.667	2.222	2.708	985	812
2028 Kasım	335.556	164.444	2.222	2.708	972	801
2028 Aralık	337.778	162.222	2.222	2.708	959	791
2029 Ocak	340.000	160.000	2.222	2.775	993	799
2029 Şubat	342.222	157.778	2.222	2.775	979	788
2029 Mart	344.444	155.556	2.222	2.775	965	777
2029 Nisan	346.667	153.333	2.222	2.775	951	766
2029 Mayıs	348.889	151.111	2.222	2.775	938	755
2029 Haziran	351.111	148.889	2.222	2.775	924	744
2029 Temmuz	353.333	146.667	2.222	2.775	910	733
2029 Ağustos	355.556	144.444	2.222	2.775	896	722
2029 Eylül	357.778	142.222	2.222	2.775	883	710
2029 Ekim	360.000	140.000	2.222	2.775	869	699
2029 Kasım	362.222	137.778	2.222	2.775	855	688
2029 Aralık	364.444	135.556	2.222	2.775	841	677
2030 Ocak	366.667	133.333	2.222	2.845	869	683
2030 Şubat	368.889	131.111	2.222	2.845	854	671
2030 Mart	371.111	128.889	2.222	2.845	840	660
2030 Nisan	373.333	126.667	2.222	2.845	825	649
2030 Mayıs	375.556	124.444	2.222	2.845	811	637

Tarih	Tüketici Payı	Banka Payı	Enflasyon ön- cesi Tüketici Taksitleri	TKÖ Yıllık %2,5 Enflas- yon Uyarlı	Yıllık Kira Ar- tış Oranı (%5)	Yıllık Kira Artış Oranı (%2,5)
2030 Haziran	377.778	122.222	2.222	2.845	796	626
2030 Temmuz	380.000	120.000	2.222	2.845	782	614
2030 Ağustos	382.222	117.778	2.222	2.845	767	603
2030 Eylül	384.444	115.556	2.222	2.845	753	592
2030 Ekim	386.667	113.333	2.222	2.845	738	580
2030 Kasım	388.889	111.111	2.222	2.845	724	569
2030 Aralık	391.111	108.889	2.222	2.845	709	558
2031 Ocak	393.333	106.667	2.222	2.916	730	560
2031 Şubat	395.556	104.444	2.222	2.916	715	548
2031 Mart	397.778	102.222	2.222	2.916	699	536
2031 Nisan	400.000	100.000	2.222	2.916	684	525
2031 Mayıs	402.222	97.778	2.222	2.916	669	513
2031 Haziran	404.444	95.556	2.222	2.916	654	502
2031 Temmuz	406.667	93.333	2.222	2.916	639	490
2031 Ağustos	408.889	91.111	2.222	2.916	623	478
2031 Eylül	411.111	88.889	2.222	2.916	608	467
2031 Ekim	413.333	86.667	2.222	2.916	593	455
2031 Kasım	415.556	84.444	2.222	2.916	578	443
2031 Aralık	417.778	82.222	2.222	2.916	563	432
2032 Ocak	420.000	80.000	2.222	2.989	575	430
2032 Şubat	422.222	77.778	2.222	2.989	559	418
2032 Mart	424.444	75.556	2.222	2.989	543	406
2032 Nisan	426.667	73.333	2.222	2.989	527	395
2032 Mayıs	428.889	71.111	2.222	2.989	511	383
2032 Haziran	431.111	68.889	2.222	2.989	495	371
2032 Temmuz	433.333	66.667	2.222	2.989	479	359
2032 Ağustos	435.556	64.444	2.222	2.989	463	347
2032 Eylül	437.778	62.222	2.222	2.989	447	335
2032 Ekim	440.000	60.000	2.222	2.989	431	323
2032 Kasım	442.222	57.778	2.222	2.989	415	311
2032 Aralık	444.444	55.556	2.222	2.989	399	299
2033 Ocak	446.667	53.333	2.222	3.063	402	294
2033 Şubat	448.889	51.111	2.222	3.063	386	282
2033 Mart	451.111	48.889	2.222	3.063	369	270
2033 Nisan	453.333	46.667	2.222	3.063	352	257
2033 Mayıs	455.556	44.444	2.222	3.063	335	245
2033 Haziran	457.778	42.222	2.222	3.063	318	233
2033 Temmuz	460.000	40.000	2.222	3.063	302	221
2033 Ağustos	462.222	37.778	2.222	3.063	285	208
2033 Eylül	464.444	35.556	2.222	3.063	268	196
2033 Ekim	466.667	33.333	2.222	3.063	251	184
2033 Kasım	468.889	31.111	2.222	3.063	235	172

Tarih	Tüketici Payı	Banka Payı	Enflasyon öncesi Tüketici Taksitleri	TKÖ Yıllık %2,5 Enflasyon Uyarlı	Yıllık Kira Artış Oranı (%5)	Yıllık Kira Artış Oranı (%2,5)
2033 Aralık	471.111	28.889	2.222	3.063	218	159
2034 Ocak	473.333	26.667	2.222	3.140	211	151
2034 Şubat	475.556	24.444	2.222	3.140	194	138
2034 Mart	477.778	22.222	2.222	3.140	176	126
2034 Nisan	480.000	20.000	2.222	3.140	158	113
2030 Mayıs	482.222	17.778	2.222	3.140	141	100
2034 Haziran	484.444	15.556	2.222	3.140	123	88
2034 Temmuz	486.667	13.333	2.222	3.140	106	75
2034 Ağustos	488.889	11.111	2.222	3.140	88	63
2034 Eylül	491.111	8.889	2.222	3.140	70	50
2034 Ekim	493.333	6.667	2.222	3.140	53	38
2034 Kasım	495.556	4.444	2.222	3.140	35	25
2034 Aralık	497.778	2.222	2.222	3.140	18	13
	500.000	0	400.000	478.185	183.372	162.547

Açıklama notları:

1. Tüketici 500.000 TL satış fiyatlı bir konutu Banka işbirliği ile satın alır.
2. Toplamın %20'sine karşılık gelen 100.000 TL ödemeyi tüketici yapar.
3. Kalan 400.000 TL'yi Banka öder.
4. Tüketici 400.000 TL'yi bankaya 15 yılda 180 taksitle geri öder.
5. Geri ödemeler %2,5 enflasyon uyarlıdır.
6. Kira piyasa rayicine göre 2.000 TL olup, konutta başlangıçtaki banka payını temsil eden %80 paya mukabil tüketici kira ödemelerini 1.600 TL olarak başlatır.
7. Tüketici konut üzerinde başlangıçta %20 olan, taksitler sonunda ise %100'e ulaşan mülkiyet payına uygun olarak azalan oranda ve piyasa rayicine göre kira öder. Yıllık kira artışı örnekleri %5 ve %2,5 olarak iki seçeneqli alınmıştır.

1. Kira artışı yıllık %5 olarak alındığında 400.000 TL için toplam ödeme meblağı: 661.557TL 165%

a=400.000 ; A = 661.557; n = 15

$$A = a (1 + t)^n > \sqrt[n]{\frac{A}{a}} = (1 + t) > \sqrt[n]{\frac{A}{a}} \square 1 = t > 1,034 - 1 = t >$$

$$t = 0,034 > t = \%3,4$$

2. Kira artışı yıllık %2,5 olarak alındığında 400.000TL için toplam ödeme meblağı: 640.732TL 160%

$a=400.000$; $A = 640.732$; $n = 15$

$$A = a (1 + t)^n > \sqrt[n]{\frac{A}{a}} = (1 + t) > \sqrt[n]{\frac{A}{a}} \square 1 = t > 1,032 - 1 = t >$$

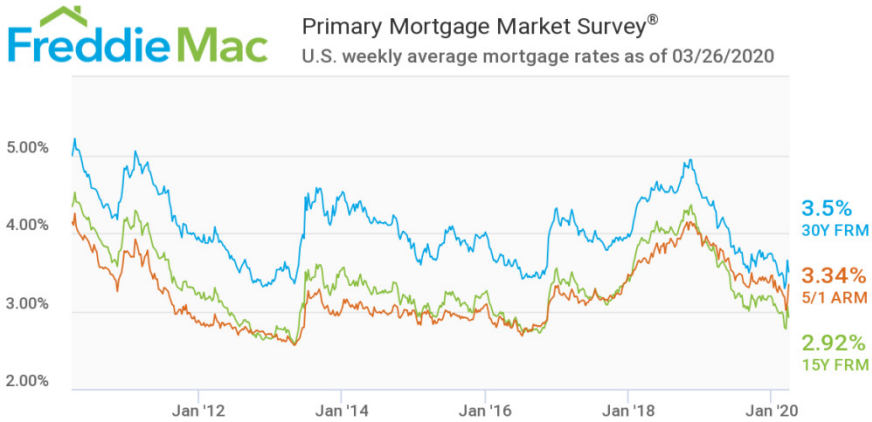
$$t = 0.032 > t = \%3,2$$

- Yukarıda faizsiz tüketici kredisi kullanımına ilişkin hazırladığımız örnek 15 yıllık konut edindirme kredisi geri ödeme tablosu borçlanıcının payına düşen %5 veya %2,5 yıllık artırımlı ancak borçlanıcının konuttaki mülkiyet payı arttıkça azalan kira ödemeleri ile birlikte toplamda %3,4 veya %3, 2 nispetinde yıllık bir artış göstermektedir.
- Freddie Mac'in ipotekli konut kredilerine ilişkin piyasa araştırmasına göre 15 yıllık konut kredilerine ilişkin son on yıl faiz grafiğinin ortaya koyduğu ortalama eğri de (faiz dışı ilave harç ve komisyonlar hariç olmak üzere) %3 – 4 aralığındadır. Yeni yürürlüğe giren 2,2 trilyon \$ tutarındaki Covid-19 ilave teşvik paketini içeren yasa oranları 10 yıllık ortalamanın altına çekmiş bulunuyor (<https://www.congress.gov/bill/116th-congress/house-bill/6201/text>).

Buna göre hazırladığımız ödeme tablosu ABD finansal piyasası gibi son 12 yılda FED'in sürekli büyüyerek 2019 Kasım ayı itibarıyla (Covid-19 öncesi) 4 trilyon \$'a ulaşan bilançosu ile oldukça genişlemeci bir para politikası izlenen bir piyasada dahi rekabetçi bir yapı ortaya koymaktadır. (https://www.federalreserve.gov/monetarypolicy/files/quarterly_balance_sheet_developments_report_201911.pdf)

- Gelişmiş ülke piyasalarında rekabetçi olabilen modelimizin finansal kaynak sıkıntısı çeken gelişmekte olan piyasalarda da başarılı olacağı ve faizsiz bankacılık endüstrisinin piyasa faiz oranlarını referans almak yerine kendi standartlarını geliştirmesine yardımcı olacağı kanaatindeyiz.

Grafik 1: ABD İpotekli Krediler 10 Yıllık Faiz Ortalaması (2010-2020)

Kaynak: <http://www.freddie.com/pmms/>

Sonuç

Bankacılığın ana taşıyıcısı olduğu finans sektörü insanın gelişmesinin ve toplumsal hayatın ana unsurlarından biridir. Dolayısıyla finansın ideal olarak insanlararası adalet, paylaşma ve mutluluğa hizmet eden bir faaliyet olması beklenir. Günümüzde etkinlik sağlamış bulunan bankacılık yapısı ise maalesef bu ideale yeterince hizmet edememektedir. Mevcut bankacılık ve finansal sektörün önündeki en büyük handikap faiz gelirini esas alan bir sistemle çalışıyor olmasıdır. Faiz geliri kazanma gayreti, üzerinden kazanç sağlanan bireylerin ve toplumların ortak gelirden aldıkları payı sürekli azaltma ve onları kendi iradeleri dışında sistemik olarak köleleştirme doğrultusunda çalışmakta ve bu da insanların başlangıçtaki eşitlikçi düzenine ve insan doğasına ters şartlar yaratmaktadır. Daha dengeli ve insan doğasına uygun bir finansal ekosistemin oluşturulmasına giden yolda faiz kavramının yürürlükten çıkarılması gerektiği kanaatindeyiz.

Esasen insanlığın teknolojik gelişimi devrimsel ve inovasyon bazlı sıçramalarla gerçekleşmekte, burada da faiz tabanlı bir finansman değil, risk paylaşımına dayanan finansman modelleri hareket ettirici unsur olmaktadır. Son 10 yıldan fazla bir süredir akıllı telefon ürünüyle dünyanın markası haline gelen ve 1 trilyon USD piyasa değerini aşan ilk firma olan Apple'ın (Başlangıç fonlaması risk paylaşımıcısı yatırımcılar Mike Markkula ve Arthur Rock tarafından yapılmıştır) 1980'de halka arzı öncesinden itibaren geçen kırk yılı aşkın sürede dünyaya liderlik eden markalar genellikle risk paylaşımına dayanan sermayelendirmeler ile yola çıkmış bulunuyorlar. Aynı kapsamda Türkiye'den verilebilecek bir örnek de yine risk paylaşımı esaslı ile sermayelendirilen ve Earlybird Venture Capital, Draper Esprit, Endeavor Catalyst ve Hummingbird Ventures tarafından fonlanan oyun geliştirme firması Peak Games'in yakınlarda aynı sektörden ABD merkezli Zynga tarafından 1.8 milyar \$'a satın alınarak bir Türkiye rekoru kırılmış olmasıdır. Burada inovasyonun hayata geçmesi için finansmana ihtiyaç olduğu ancak gerçek hareket ettirici finansmanın faiz güdülenmesi olmayan formatlarda geldiğini görüyoruz. Bu noktada atılması gereken adım bankacılık sektörünün de risk paylaşımı anlayışına geçerek hem girişimcilere daha fazla güven vermesi ve hem de tasarruflarını yatırımlara kanalize ettiği mevduat sahiplerine daha fazla kazanç fırsatları tanınmasıdır.

Değişik formatlarda risk paylaşımı metoduyla finansman sadece özel sektör açısından değil kamu sektörü bakımından da bir ihtiyaçtır. Bu ihtiyaç özellikle dar gelirli kesimlerden varlıklı kesimlere servet transferini daha makul ölçülere çekmek, ekonomik ve finansal döngüleri törpüleyerek hafifletmek ve daha sürdürülebilir bir ekonomik faaliyet ve çevre varlığına sahip olmak içindir. Özellikle tasarrufların ve sermaye girişlerinin zayıf olduğu ülkelerde ve dönemlerde kamu otoritelerinin gerçekten ihtiyaç duyulan büyük altyapı projelerinin finansal ve zamansal planlanmasında ülkenin makro ekonomik dengelerini sarsmamak, döviz kuru ve bunu takip edecek enflasyon ve faiz oranı sıçramalarına neden olmamak için yatırıma ortaklık sağlayacak hisse senetleri veya Gelir Ortaklığı Senetleri (GOS) gibi risk paylaşımını yöntemleriyle yatırım yapmayı tercih edecek bankalar, banka dışı finansal işletmeler ve bireylerden fonlama olarak sermayeyi tabana yayması ekonomik olarak daha akılcı bir yoldur. Bunun yerine ilgili kamu otoritelerinin değişik güdülenmeler ile doğrudan faizli banka borcuna yönelmeleri ve akabinde işletmeleri, bankaları ve hanehalkını ağır bir borç yükü ve gelir daralmasına sürüklemeleri halkların mutluluğu adına çözülmesi gereken sorunlar arasındadır.

Kaynakça

- ABREU, Dilip ve BRUNNERMEIER, Markus K. “Bubbles and Crashes”, **Econometrica**, Vol. 71, No. 1, (January 2003), ss. 173-204, http://www.princeton.edu/~markus/research/papers/bubbles_crashes.pdf, (20/06/2011).
- AHMED, Osman Babikir. **Islamic Financial Instruments to Manage Short-term Excess Liquidity, Islamic Development Bank**, Islamic Research and Training Institute, Research Paper No.41, First edition, Jeddah, Saudi Arabia, 1997.
- ARICAN, Erişah; TANINMIŐ YÜCEMEMİŐ, Başak; ERDİLEK KARABAY, Melisa ve IŐIL, Gökhan. “Türk Bankacılık Sektöründe Ölçek Ekonomileri, Pazar Hakimiyeti ve Rekabet Gücü, Maliyet Etkinliği ve Ölçek Ekonomilerine İlişkin Ekonometrik bir Uygulama”**Türkiye Bankalar Birliği**, Yayın No. 278, İstanbul, 2011. <https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/797/olcek.pdf>, (14.11.2015).
- ARROW, Kenneth J., “The Role of Securities in the Optimal Allocation of Risk-bearing”, **The Review of Economic Studies**, Vol. 31, No. 2. (Apr., 1964), pp. 91-96. Stable URL: <http://links.jstor.org/sici?sici=0034-6527%28196404%2931%3A2%3C91%3ATROSIT%3E2.0.CO%3B2-D>, <http://www.eco.uc3m.es/docencia/microii/Arrow.pdf>, (17/12/2019).
- ARROW, Kenneth J., DEBREU, Gerard. “Existence of an Equilibrium for a Competitive Economy”, **Econometrica**, Vol. 22, No. 3. (Jul., 1954), pp. 265-290, <http://links.jstor.org/sici?sici=0012-9682%28195407%2922%3A3%3C265%3AE0AEFA%3E2.0.CO%3B2-B>, (15/12/2019).
- BAGEHOT, Walter. **Lombard Street: A Description of the Money Market**, 1. Basım, London: Henry S. King and Co., 1873. <http://www.econlib.org/library/Bagehot/bagLom2.html>, (19/07/2010).
- BAŐCI, Erdem, KARA, Hakan, Finansal İstikrar ve Para Politikası, **TCMB alıŐma Tebliği** No:11/08, Mayıs 2011, <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/099f342d-30d4-429a-82fe-6de03aa2fc36/WP1108.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-099f342d-30d4-429a-82fe-6de03aa2fc36-m3fB8WN>, (11/08/2017).
- BAYINDIR, Abdülaziz. “İslamda Faiz Mefhumu ve Unsurları”, Para, Faiz ve İslam, Derleyen: Sabri Orman ve İsmail Kurt, İstanbul: İSAV (İslami İlimler Araştırma Vakfı Yayınları), 1987.
- BERGER, Allen N. ve MESTER Loretta J. “Explaining the dramatic changes in performance of US banks: technological change, deregulation, and dynamic changes in competition”, **Journal of Financial Intermediation**, Vol. 12, Issue 1, Jan 2003, ss.57-95, [https://doi.org/10.1016/S1042-9573\(02\)00006-2](https://doi.org/10.1016/S1042-9573(02)00006-2), (20/10/2019).
- BODENHORN, Howard. Two Centuries of Finance and Growth in the United States, 1790-1980, **NBER Working Paper** No. 22652, September 2016, <https://www.nber.org/papers/w22652>, 25/03/2019.
- CECCHETTI, Stephen G, KHARRUBI Enisse, “Why does financial sector growth crowd out real economic growth?”, **BIS Working Papers No. 490**, February 2015, <https://www.bis.org/publ/work490.htm>, (16/09/2019).
- İZAKA, Murat. **İslam Dünyasında ve Batıda İŞ Ortaklıkları Tarihi**, Şehnaz Layıkel (ev.), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1999.
- DEMİR, Abdullah. **Şeyhülislam Ebussuud Efendi**, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2006.
- DUNBAR, Charles F. **The Theory and History of Banking**. Oliver M. W. SPRAGUE ve Henry Parker WIL-LIS ekleri ile 4. ed., New York & London: G. P. Putnam’s Sons, 1922, <https://ia802605.us.archive.org/15/items/theoryhistoryofb00dunbiala/theoryhistoryofb00dunbiala.pdf>, (17/08/2017).
- EKREN, Nazım. **Uluslararası Bankacılık ve Türkiye Örneği**, 1. Basım, İstanbul: Türkiye İŞ Bankası Yayınları, 1986.

- ELGAR Edward, WRAY, L. Randall. **Credit and State Theories of Money, The Contributions of A. Mitchell Innes**, 1. Baskı, Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2004, <http://arno.daastol.com/books/wray/Wray,%20Credit%20and%20State%20Theory%20of%20Money%20%282004%29a.pdf>, (03.04.2016).
- FAISAL, Syed Mohammad, Khan, Ahmad Khalid. **Muamma (conundrum) of Riba (Interest and Usury) in Major Religions in General and Islam in Particular**, The International Journal of Social Sciences and Humanities Invention · February 2018, pp. 4438-4443, <https://www.researchgate.net/publication/323347822>,
- FISHER, Irving. **The Money Illusion, Connecticut: 1927**, snowballpublishing.com.
- FISHER, Irving. **The Rate of Interest, Its Nature, Determination and Relation to Economic Phenomena**. New York: The Macmillan Company, 1907, https://cdn.mises.org/The%20Rate%20of%20Interest%20Its%20Nature,%20Determination,%20and%20Relation%20to%20Economic%20Phenomena_2.pdf, (14/03/2017).
- FLEURIET, Michel. **Investment Banking Explained**, First Edition, New York: Mc Graw Hill, 2008.
- FREIXAS Xavier ve ROCHET, Jean-Charles. **Microeconomics of Banking, 2. edition, Cambridge-Massachusetts**, The MIT Press, 2008, https://edisciplinas.usp.br/pluginfile.php/3174321/mod_resource/content/2/Microeconomics%20of%20Banking%20-%20Xavier%20Freixas%2C%20Jean-Charles%20Rochet%20PDF%20BOOK.pdf, (12/11/2019).
- FRIEDMAN, Benjamin Milton ve SCHWARTZ, Anna Jacobson. **A Monetary History of the United States: 1867-1960**, New York: Princeton University Press, 1963, <https://www.nber.org/books/frie63-1>, (15/12/2016).
- FRIEDMAN, Benjamin Milton. **Capitalism and Freedom**, 3. Baskı, Chicago: The University of Chicago Press, 2002.
- GENÇ, Mehmet. **Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Ekonomi**, 7. Basım, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2010.
- HASSAN, M. Kabir and LEWIS Mervyn K. **Handbook of Islamic Banking**, Edward Elgar Publishing UK, 2007.
- HOLY BIBLE, The New King James Version, Thomas Nelson Publishers, Nashville, 1990.
- IFSB – Islamic Financial Services Board, **Islamic Financial Services Industry Stability Report 2019**, July 2019, Kuala Lumpur, Malaysia, <https://www.ifsb.org/sec03.php#REPORTS>, (22/10/2019).
- KAZGAN, Haydar. **Galata Bankerleri**, I. Cilt, 2. Baskı, İstanbul: Orion Yayınevi, 2005.
- KOTLIKOFF, Laurence J. **Jimmy Stewart is Dead: Ending the World's Ongoing Financial Plague with Limited Purpose Banking**, John Wiley & Sons Inc., New Jersey USA, 2010.
- KURT, İsmail. **Para Vakıfları – Nazariyat ve Tatbikat**, 2. Baskı, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015. http://www.isav.org.tr/img/20160611__295.818.5077.pdf (05.07.2017).
- KUTSAL KİTAP (Tevrat, Zebur, İncil), İstanbul:Yeni Yaşam Yayınları, Ekim 2014.
- MANDAVILLE, Jon E. “Usurious Piety: The Cash Waqf Controversy in the Ottoman Empire”, **International Journal of Middle East Studies**, Vol. 10, No. 3 (Aug., 1979), ss. 289-308. http://www.artsrn.ualberta.ca/amcdouga/Hist323/winter_2009/additional_readings/cash%20waqf.pdf, (11.04.2017).
- MISHKIN, Frederic S. **Finansal Piyasalar ve Kurumlar**, İlyas Şıklar, Ahmet Çakmak ve Suat Yavuz (Çev.), İstanbul, Bilim Teknik Yayınevi, 2000.
- MISHKIN, Frederic S. **Para Teorisi-Politikası, İlyas Şıklar**, Ahmet Çakmak ve Suat Yavuz (Çev.), İstanbul, Bilim Teknik Yayınevi, 2000.
- MODIGLIANI, Franco ve MILLER, Merton H. “The Cost of Capital, Corporation Finance and the Theory of Investment”, **The American Economic Review**, Vol. 48, No. 3 (Jun., 1958), pp. 261-297, <http://www.jstor.org/stable/1809766>, https://gvpesquisa.fgv.br/sites/gvpesquisa.fgv.br/files/arquivos/terra_-_the_cost_of_capital_corporation_finance.pdf, (10/01/2020).

- MUNRO, John H. **Usury, Calvinism, and Credit in Protestant England: from the Sixteenth Century to the Industrial Revolution**, University Of Toronto, Economics Department, Working Paper No. 439, June 28, 2011, <https://www.economics.utoronto.ca/public/workingPapers/tecipa-439.pdf>, (25/06/2020).
- OKTAR, Suat. **Enflasyon Hedeflemesi, Para Politikasının Güvenilirliği ve Fiyat İstikrarı**, İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi, 1998.
- BAYINDIR, Abdülaziz, “İslam’da Faiz Mefhumu ve Unsurları”, ORMAN, Sabri ve KURT, İsmail (ed.). **Para, Faiz ve İslam.**, İstanbul: İSAV (İslami İlimler Araştırma Vakfı Yayınları), 1987.
- PAMUK, Şevket. **Osmanlı İmparatorluğu’nda Paranın Tarihi**, 1. Basım, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2017.
- PAMUK, Şevket. **Osmanlı-Türkiye İktisadi Tarihi 1500-1914**, 10. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2015.
- PARASIZ, İlker. **İktisada Giriş**, 6. Baskı, Bursa: Ezgi Yayınları, 2000.
- ROTHBARD, Murray N. **A History of Money and Banking in the United States: The Colonial Era to World War II**, Ludwig von Mises Institute, Old World Prints, 2002.
- SHILLER, Robert J. **The Subprime Solution: How Today’s Global Financial Crisis Happened, and What to Do About It**, Princeton: Princeton University Press, 2008.
- SOLE, Juan. Introducing Islamic Banks into Conventional Banking Systems, **IMF WP/07/175**, 2007, <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2007/wp07175.pdf>, (18/10/2018).
- THOMAS, S. Evelyn. The Macmillan Report (1929-1931), a short summary of its main points, London, Metropolitan College, St. Albans, 1931 <https://ia800905.us.archive.org/18/items/macmillanreports00thomuoft/macmillanreports00thomuoft.pdf>, (15/01/2020).
- TUNAY, K. Batu. **Makro Ekonomi, Teori ve Politika**, 2. Basım, Ankara: Nobel Yayıncılık, 2014
- USLU, Kamil ve GÜNDOĞDU, Aysel. “Küresel Finansallaşmanın Türkiye’deki Bankaların Finansal Faaliyetlerine ve Bireyler Üzerine Etkileri”, **Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**, 2011, CİLT XXXI, SAYI II, S. 145-164, https://dosya.marmara.edu.tr/ikf/iib-dergi/2011-2/145-164_uslu-gundogdu.pdf, (12/03/2019).
- USMANI, Muhammad Taqi. **An Introduction to Islamic Finance**, İdaratul Maarif, 1. Basım, Karachi, 1998
- WRAY, L. Randall. Banking, Finance, and Money: A Socioeconomics Approach. **The Levy Economics Institute of Bard College, University of Missouri – Kansas City, 2006, Working Paper No.459**, http://www.levyinstitute.org/pubs/wp_459.pdf, (18.12.2015).
- YUNUS, Muhammad ve JOLIS, Alan. **Banker to the Poor, The Story of the Grameen Bank**, 4. Basım, London: Aurum Press, 2011.